

Covid-19 Pandemisinde Çocuk ve Ailelere Yönelik Yapılan Makalelerin İncelenmesi

Araştırma Makalesi/Research Article

 Gül KADAN, Çankırı Karatekin Üniversitesi

Öz

COVID-19, küresel salgını çocuk ve aileleri derinden etkilemiştir. Pandemi döneminde aile ve çocuklara yönelik yapılan araştırmaların toplu halde ele alınması, incelenmesi ve değerlendirilmesi bir gerekliliktir. Bu gereklilikten hareketle araştırmada COVID-19 pandemisinde çocuk ve ailelere yönelik yapılan araştırmaların bir arada ele alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmada Mayıs 2020- Nisan 2021 tarihleri arasında yayınlanan makaleler doküman analiz tekniği ile incelenmiştir. Araştırmada çocuk ve ailelere yönelik belirtilen tarihlerde 1900 çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan editöre mektup olanlar, tam metnine ulaşılamayanlar ve 0-18 yaş çocuk ve aileleriyle çalışılmayan yayınlar kapsam dışı bırakılmış bu yayınlardan sonra kalan 200 yayına araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada makalelerin en fazla derleme türünde olduğu, en fazla doküman analiz tekniğinin kullanıldığı, ilköğretim dönemindeki çocuklarla çalışıldığı, 2020 yılında yapıldığı, en fazla iki yazarla çalışıldığı belirlenmiştir. Araştırmalarda en fazla oranda amaçlanan, COVID-19 pandemisinin çocuk ve aileler üzerindeki etkileri olduğu, sonuç olarak da bu etkilerin olumsuz yönde gerçekleştiği belirlenmiştir. Yazarlar en fazla oranda çocuk ve ailelerinin desteklenmesi gerektiğine yönelik öneri sunmuşlardır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayanarak çalışmanın farklı desenlerde, farklı örneklem gruplarıyla yapılması, pandeminin etkisini azaltmak için toplumda yer alan profesyonellerin iş birliği içinde çalışması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler

COVID-19,
Pandemi,
Aile,
Çocuk,
İhtiyaç

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 06.10.2021
Kabul Tarihi: 14.11.2021

The Study of the Articles regarding Children and Families during the Pandemic

Abstract

COVID-19 pandemic has deeply affected children and their families. It is a necessity to collectively address, examine and evaluate the research carried out on families and children during the pandemic period. Based on this necessity, it is aimed to examine the studies conducted on children and families during the COVID-19 pandemic. In the study, in which the qualitative research method was used, the articles published between May 2020 and April 2021 were examined via document analysis technique. In the research, 1900 studies were found on children and families on the specified dates. Among these studies, those with letters to the editor, those whose full text could not be reached, and those that were not studied with children aged between 0-18 were excluded from the scope, and research was carried out with the remaining 200 publications. It was determined that the articles were mostly in the cooperation type, the document analysis technique was mostly preferred primary school children formed the sample groups and there were mostly two authors and the studies dated mostly during the year 2020. It has been determined that research effects of the COVID-19 pandemic on children and families was the most popular research topic, and these effects were negative. The authors suggested that children and their families should be supported at the highest rate. Based on the findings it can be suggested that the studies need to be carried out in different designs, with different sample groups, and in cooperation with professionals in the society to reduce the impact of the pandemic.

Keywords

COVID-19,
Pandemic,
Family,
Child,
Requirement

Article Info

Received: 10.06.2021
Accepted: 11.14.2021

(Atıf- How to cite)

Kadan, G. (2021). Covid-19 Pandemisinde Çocuk ve Ailelere Yönelik Yapılan Makalelerin İncelenmesi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(8), 1-17.

Giriş

COVID-19 2019 yılının Aralık ayının sonunda Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkan ve pek çok insanın ölümüne yol açan önemli bir salgındır (Qiu vd., 2020). Ortaya çıktıktan çok kısa süre sonra pek çok insanın ölümüne yol açan pandemi için, Dünya Sağlık Örgütü (2020) tüm ülkelere acil önlem almaları gerektiğine yönelik çağrıda bulunmuştur. Bu önlemler ise işyerlerinin kapatılması, uzaktan çalışma imkanlarının getirilmesi, okulların kapatılması, uzaktan eğitime geçiş, karantina ve izolasyon uygulamaları, maske ve hijyen, sosyal mesafe gibi konular olmuştur (URL,1). İfade edilen bu önlemler kısa vadede insan sağlığının korunması ve bulaştırmacılığın azaltılması için önemli olsa da, bu önlemler pek çok insanın işini ve ekonomik özgürlüğünü kaybetmesiyle ya da gelirinde düşme yaşanmasıyla sonuçlanmıştır (Cluver vd., 2020; Russell vd., 2020; URL,2). Alınan önlemler her yaş ve kesimden bireyi etkilediği gibi çocukları da derinden etkilemiştir. Okulların kapatılması, evde geçirilen zamanın artması, çocukların başlangıçta ebeveynleriyle daha yakın ilişki kurmasını ve aile içi ilişkilerin artmasını sağlasa da (Demir- Öztürk vd., 2020), olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Ebeveynler hem işlerini evden yürütmek zorunda kalmış, çocuklarıyla birlikte daha kaliteli yaşam geçirmeye çalışmış, çocukların uzaktan eğitim faaliyetlerinde onların en önemli öğretmenleri haline gelmişlerdir. Ancak ebeveynlerin bu konuda bilgi deneyimlerinin yeterli olmaması (Brom vd., 2020; Hughes, 2020; Russell vd., 2020), işyerinden uzakta kalmaları, sosyalleşmede yaşanan sorunlar, medya aracılığıyla verilen hastalığa yönelik korkutucu haberler onlarda endişe ve korku duygularını arttırmıştır (URL, 2). Ebeveynlerin kendilerinin yaşadıkları bu olumsuz duygu ve davranış özellikleri aile hayatının da derinden etkilemesine de neden olmuştur.

Aile bir toplumun gelişmesinde ve devamlılığının sağlanmasında en önemli güçlerden biridir. Aile, bu gücünü hem çocukları başta olmak üzere ailedeki tüm bireylerin fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını gidererek sağlamakta, hem de iletişim, etkileşim kalıplarını istenilen oranda gerçekleştirerek, çocuklarına rol-model olmaktadır (Duyan, 2018; Sağlam, 2017; Yenilmez, 2017). Ailedeki ebeveynler çocuklarını korumakta, çocuklarını topluma uyumlu bir birey haline getirmeye çalışırken, çocuklarda gelişim görevlerini tamamlayarak rollerini yerine getirmektedir. Bu roller ise gelişim dönemlerine göre farklı özellikleri barındırmaktadır. Okul öncesi dönem çocuğu için etrafındaki her şey yabancıdır. Etrafına yabancı olan bu dünyayı çocuk ilk olarak refleksleriyle, sonra sezgileriyle, sonra denemeler yaparak anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bitmek bilmez bir öğrenme merakıyla çocuk hareket etmekte, soru sormakta, öğrenmeye çalışmaktadır (Aral vd., 2020). Çocuk okul dönemine geldiğinde okul ve akademik hayat onun için çok önemli bir noktaya gelmektedir. Öğretmenin gözdesi olmak, sanat ya da sportif faaliyetlerde başarılı olmak (Ceylan, 2017; Özer, 2017), akran iletişim ve etkileşimi, duygu ve düşüncelerin paylaşımı onun için en önemli gelişim görevleri haline gelmektedir (Fazlıoğlu, 2017; Yıldız- Bıçakçı ve Aral, 2017). Ergenlik dönemi ise insan hayatındaki önemli ve özel bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğun gerçekleştirmeye çalıştığı en önemli gelişim görevi ise kendini, kim olduğunu ispatlamaya çalışmak ve aynı zamanda geleceğini şekillendirecek mesleğe yönelmektir (Aral ve Kadan, 2018). Gelişim, oldukça hassas olan bir alandır. Bu hassaslıkla bağlantılı olarak da çevresel etkilere açıktır. Özellikle yaklaşık son iki yıldır yaşanan pandemi süreci bu hassaslığı daha da arttırmış ve adeta kırılğan hale getirmiştir. (Aral vd., 2020).

COVID-19 pandemi süreci, ebeveynleri çaresiz bırakmış, çocuklarının sordukları sorulara cevap verememelerinin yanında, endişe ve kaygılarının çocuklarına yansması, çocukların hareketlerinin kısıtlanması,

sokağa çıkamamaları, okula gidememeleri, akranlarıyla bir arada olamamaları, onlarda korku, kaygı, dikkat problemleri, psikolojik ve duygusal problemler, sosyal fobi, değersizlik hissi, aile içinde duygusal ve fiziksel istismar, teknolojinin aşırı kullanılması, akademik başarısızlık gibi sonuçlara neden olmuştur (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Alon vd., 2020; Aral ve Kadan, 2021; Aral vd., 2021; Bradbury- Jones ve Isham, 2020; Ghosh vd., 2020; Hughes, 2020; Karataş, 2020; Lee, 2020; Markowska- Manista ve Zakrzowska- Oledza, 2020; Noviyanti ve Arianto, 2020; Pınar, 2021; Ooesterhoff ve Palmer, 2020; Pisano vd., 2020; Qiu vd., 2020; Russell vd., 2020; Sing vd., 2020; Tarkoçin vd., 2020; Tuzcuoğlu vd., 2021; Tümkan ve Tümkan, 2020; Wagner, 2020). Alan yazında belirtilen bu çalışmalar her ne kadar pandeminin çocuk ve aile üzerinde olumsuz etkileri olduğunu belirtse de bu çalışmaların bir arada ele alınarak incelenmesinin önemli olduğu ve elde edilecek sonuçlara paralel olarak önlemlerin daha etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle araştırmada, COVID-19 pandemisinde çocuk ve ailelere yönelik yapılan araştırmaların bir arada ele alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada bu genel amaç altında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de yapılan ve aile ve çocuğa yönelik araştırmalarda amaçlananlar nelerdir?
- COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye’de aile ve çocuklara yönelik yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlar nelerdir?
- COVID-19 pandemi sürecinde Türkiye’de aile ve çocuklara yönelik yapılan araştırmalarda ulaşılan sonuçlara bağlı olarak araştırmacıların önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması, durum çalışmasında doküman analiz tekniği kullanılmıştır. Durum çalışması araştırılması planlanan bir konunun derinlemesine incelendiği bir yöntem olarak açıklanmaktadır. Durum çalışmasında kullanılan tekniklerden doküman analiz tekniği ise kayıt ve belgelerin bir arada, belli bir sistematik altında incelenmesidir (Creswell, 2017). COVID-19 pandemisinde belirlenen ana amaç ve alt problemlere yönelik olarak yapılan araştırmaların incelenmesinde nitel araştırma tekniklerinden durum çalışması yöntemi ile doküman analiz tekniği tercih edilmiştir. Bu tercihin altında yatan temel neden ise, belirlenen amaçta yapılan çalışmaların bir bütünlük içinde ele alınmasıdır. Nitekim amaca ulaşmada yayınlanan çalışmalar bir bütünlük halinde incelenmiş ve sonuca varılmıştır. Bu kapsamda da yayınlanan makalelerin amaç, sonuç ve önerileri COVID-19 pandemisinde çocuk ve aile açısından toplu olarak incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Türkiye’de COVID-19 pandemisinde çocuk ve ailelere yönelik yapılan makalelerin incelenmesi için Mayıs 2020- Nisan 2021 tarihlerinde “Google Akademik” arama motoruna “COVID-19 pandemisi çocuk ve aile” anahtar kelimeleri girilmiştir. Anahtar kelimelerle yapılan aramada 1900 çalışmanın olduğu belirlenmiştir. İfade edilen 1900 çalışmanın tamamı incelenmiştir. Ancak bu yayınlardan 1700’ünün yinelenen yayın, editöre mektup, aile yapısı, aile ve toplum ilişkileri olduğu çocuk ve aileleri kapsamadığı görülmüştür. Bu nedenle araştırmanın çıkış noktasından hareketle, spesifik olarak “0-18 yaş çocuk ve ergenler”, “Gebe kadınlar”, “0-18 yaş

aralığında çocuğu olan aileler” konularından oluşan 200 yayın araştırmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilme kriterleri olarak yukarıda belirtilen ifadeler ele alınmışken, dahil edilmeme kriterlerinde yüksek öğretim öğrencileri, öğretmen adaylarını içeren çalışmalar ve 0-18 yaş çocuk ve aileleri içermeyen araştırmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Araştırma kapsamına alınan yayınlara yönelik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırma Kapsamında İncelenen Makalelerin Türü, Tekniği, Yazar sayısı, Yöntem, Örneklem Grubu, Yapıldığı Yıla Yönelik Özellikler

Özellikler	f	%
Türü		
Derleme	80	40
Nitel	70	35
Nitel	50	25
Toplam	200	100
Teknik		
Doküman	80	40
Tarama	68	34
Görüşme	42	21
Durum	6 2	3 1
Eylem	1 1	0,5
Ölçek geliştirme	200	0,5
Retrospektif		100
Toplam		
Örneklem grubu		
Yeni doğan	5	2,2
Okul öncesi	48	21,4
İlköğretim	56	25
Lise	41	18,3
Anne	22	9,8
Anne/Baba	43	19,2
Öğretmen	9	4,02
Toplam	224	100
Yapıldığı yıl		
2020	150	75
2021	50	25
Toplam	200	100
Yazar sayısı		
1	50	25
2	70	35
3	40	20
4	30	15
5	3 3	1,5
6	2 2	1,5
12	200	1
20		1
Toplam		100

Tablo 1’de araştırma kapsamına alınan yayınların özellikleri görülmektedir. Tabloya göre araştırmaların en fazla derleme türünde olduğu (%40), doküman analiz tekniğinin kullanıldığı (%40), 2020 yılında yapıldığı (%75) en fazla oranda ilköğretim dönemindeki çocuklarla çalışıldığı (%25) ve iki yazarla (%35) gerçekleştiği belirlenmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada verileri toplamak için “Makale İnceleme Formu” kullanılmıştır.

Makale İnceleme Formu

Makale İnceleme Formu oluşturulduktan sonra alanında uzman olan üç öğretim üyesinin görüşü alınmıştır. (Çocuk gelişimi alanında 1; Tıp alanında 1; Eğitim alanında 1). Uzmanlara sunulan formda araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, incelenmek istenen özellikler açıklanmış, uzmanlar incelemenin uygun olduğunu belirtmişlerdir. Formda makalenin yöntemi, tekniği, örneklem grubu, hangi yılda yapıldığı, yazar sayısı, araştırmanın yapılma amacı, araştırmada elde edilen sonuçlar ve araştırmacıların önerilerini belirlemek amacıyla alanlar oluşturulmuştur. Belirtilen alanlara göre incelemeler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler toplanırken ilk olarak Mayıs 2020- Nisan 2021 tarihleri belirlenmiştir. Bu tarihin belirlenmesinde COVID-19 pandemi seyrinin gidişatı, okulların uzaktan eğitimde yaşadıkları belirleyici olmuştur. Mayıs 2020- Nisan 2021 tarihleri arasında “Google Akademik” arama motoruna “COVID-19 pandemi çocuk ve aile” anahtar kelimeleri yazılmıştır. Ulaşılan 1900 yayından “0-18 yaş arası çocuk ve bu çocukların ailelerinin COVID-19 pandemi döneminde yaşadıkları sorunlar” kategorisi altında ulaşılan yayınlardan 200’ü araştırma kapsamına alınmıştır. 1900 yayının araştırmaya dahil edilmesinde bu kriter dışında editöre mektup olanlar ve tam metnine ulaşamayan yayınlar araştırma kapsamında bırakılmış, bunun dışında herhangi bir ayırma gidilmemiştir. Araştırmada verilerin analizine yönelik içerik analiz formu oluşturulmuştur. Oluşturulan içerik analiz formuna yönelik alanında uzman olan üç öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır (Çocuk gelişimi alanında 1; Tıp alanında 1; Eğitim alanında 1). Uzmanlara gönderilen formda, içerik analiz formuna yönelik kategori ve alt kategori başlıkları yazılmış, araştırmanın amacı, kapsamı hakkında bilgi verilmiş, ifadeler uygun olan ya da uygun olmayan şekilde cevaplarını yazmaları istenmiştir. Uzmanlar belirtilen özelliklere yönelik görüşlerini uzman değerlendirme formuna işaretlemişlerdir. Uzmanların tamamı oluşturulan kategori ve alt kategorilerin araştırmanın amacını yansıttığını belirtmişlerdir. Sadece iki uzman sağlık konusunda, sağlığın bir bütün olduğu gerekçesiyle fizyolojik ve psikolojik sağlık alt kategorilerini önermiştir. Uzman görüşünden sonra formda gereken düzenlemeler yapılmıştır. Oluşturulan içerik analiz formu Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: İncelenen Yayınlarla Yönelik İçerik Analiz Formu

Kategori	Alt kategori
Amaç	
COVID-19 pandemisinin aileye etkisi	Aile içi şiddet Ailede duygusal/ davranışsal problem İstismar/İhmal
COVID-19 pandemisinin çocuğa etkisi	Yeni doğan Okul öncesi İlköğretim Lise
COVID-19 pandemisi ve fizyolojik sağlık	Kronik hastalığı olan çocuk ve aile Sağlıklı olan çocuk ve aile
COVID-19 pandemisinde eğitim	Uzaktan eğitim Yüz yüze eğitim
Sonuç	
COVID-19 pandemisinin aileye etkisi	Olumlu Olumsuz
COVID-19 pandemisinin çocuklara etkisi	Olumlu Olumsuz
COVID-19 pandemisi ve fizyolojik sağlık	Korunma Sağlık sistemindeki mevcut durum
COVID-19 pandemisinde eğitim	Olumlu Olumsuz

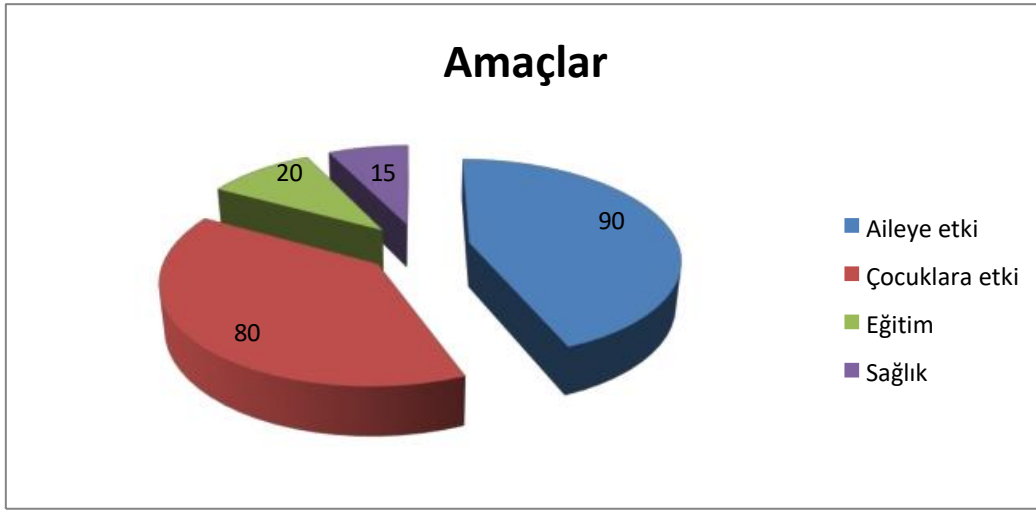
Öneri	
Destek mekanizması	Psikososyal Sosyal Bireysel
Eğitim	Aile eğitimi Teknoloji eğitimi Uzaktan eğitim/ alt yapı çalışmaları Müfredat Hibrit eğitim
Derinlemesine araştırma	Farklı yöntem/Teknik/ Örneklem
Sağlık	Sağlık sistemi Koruyucu sağlık

Araştırma kapsamında yayınlar içerik analiz formu doğrultusunda bağımsız iki araştırmacı tarafından deşifre edilmiş, araştırmacılar arası güvenilirlik %100 olarak saptanmıştır. Araştırmacılar arası güvenilirliğin belirlenmesinde, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen [(Görüş birliği)/ (Görüş Birliği)+ (Görüş Ayrılığı)] x 100 formülü kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

COVID-19 pandemisinde çocuk ve ailelere yönelik yapılan araştırmaların bir arada ele alınarak incelenmesi amacıyla yapılan araştırmaların bulgularına aşağıda yer verilmiş, bulgulardan elde edilenler alan yazın göz önünde bulunarak tartışılmıştır.

Araştırmada ilk olarak yapılan araştırmaların amaçlarının ne olduğu incelenmiştir. Araştırmada ulaşılan amaçların dağılımı Şekil 1’ de sunulmuştur.

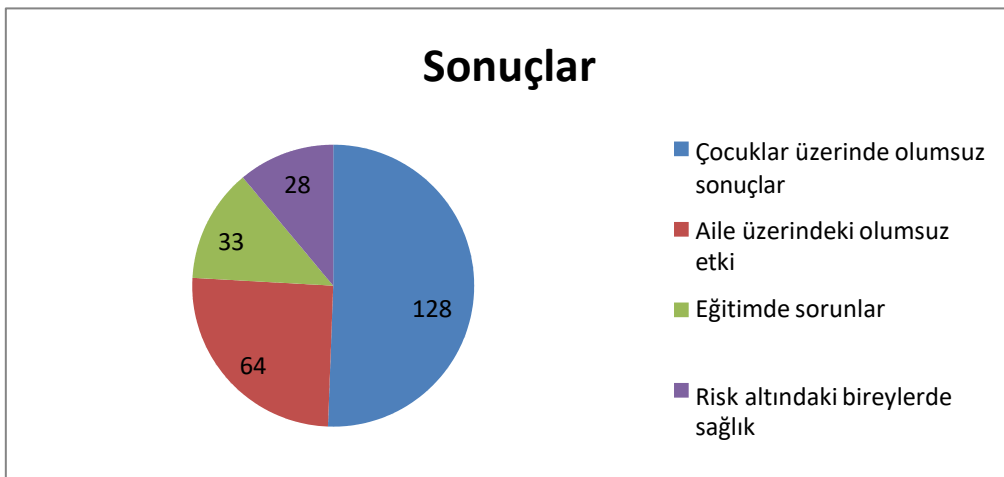

Şekil 1: Araştırmaların Amaçları

Şekil 1’de araştırmaların amaçlarına yönelik dağılım görülmektedir. Araştırmada en fazla oranda amaçlanan COVID-19 pandemisinin aileye etkisinin incelenmesi (n=90) olmuştur. Bu ana kategorinin altında yer alan alt kategorilerde ise en fazla oranda COVID-19 pandemisinde ailede yaşanan duygusal problemlerin (n=51) olduğu, bu oranı sırasıyla davranışsal problemler (n=24), aile içi şiddet (n=16), istismar ve ihmal (n=12) olgularının pandemideki değişiminin belirlenmesi olduğu saptanmıştır. Araştırmalarda en fazla oranda amaçlanan ikinci bulgu ise COVID-19 pandemisinin çocuklar üzerindeki etkisi (n=80) olmuştur. Bu ana kategori altında, COVID-19 pandemisinin ilköğretim dönemi çocukları üzerindeki etkisinin (n=41) ne olduğunun belirlenmeye çalışılmasının en yüksek oranda olduğu, bu oranı sırasıyla okul öncesi dönem çocukları üzerindeki etkisi (n=38),

lise dönemindeki ergenler üzerindeki etkileri (n=36) ve yeni doğan dönemindeki bebekler üzerindeki (n=5) etkilerinin izlediği saptanmıştır. Araştırmalarda daha az oranda amaçlanan iki başlık ise COVID-19 pandemisinde eğitim (n=20) ve COVID-19 pandemisi ve fizyolojik sağlık (n=15) olmuştur. Bu iki ana kategoriden biri olan eğitim kategorisinde uzaktan eğitim ve COVID-19 pandemisine daha fazla yer verildiği (n=14), yüz yüze eğitimin (n=6) daha az oranda yer aldığı saptanmıştır. COVID-19 pandemisi ve fizyolojik sağlık kategorisinde en fazla oranda sağlıklı çocuklar üzerinde COVID-19 pandemisinin etkisinin ne olduğunun belirlenmesine (n=10) yönelik çalışmalar olduğu daha az oranda ise kronik hastalığı olan çocuklara COVID-19 pandemisinin etkisinin (n=5) ne olduğunun belirlenmesine yönelik çalışmalar izlediği saptanmıştır. Bu durumu COVID-19 pandemisinin toplumda ve toplumun en küçük birimi ama aynı zamanda en temel birimi olan aile üzerindeki sonuçlarıyla açıklamanın mümkün olduğu düşünülmektedir. COVID-19 pandemisi 2019 yılında ortaya çıktığı andan itibaren kitlesel ölümlere yol açan son yılların en önemli küresel salgınıdır. Bu küresel salgının izleri ise aile ve çocuklar üzerinde net izler bırakmıştır. Nitekim işyerleri ve okulların kapatılması yeni bir düzene ayak uydurmayı beraberinde getirmiştir (Cluver vd., 2020; Deltoid, 2020; Russell vd., 2020). Bu yeni düzen ise pek çok bireyin uyum sağlamalarını zorunlu kılmıştır. Mevcut düzenin yerine yeni bir sistemin getirilmesi ise pek çok uyum problemi, duygusal ve davranışsal problemler ile sonuçlanabilmiştir (Öngören ve Yılmaz, 2018). İçinde bulunulan pandemi dönemindeki belirsizlik, duyulan, görülen ve yaşanan kitlesel ölüm haberleri ve ölümler ise zaten zor olan uyum sürecinin daha da zor bir hale gelmesine de neden olmuştur (Aral vd., 2020; Pınar, 2021; Tarkoçin vd., 2020; Tuzcuoğlu vd., 2021; URL,1; URL, 2). Tüm bunların yanında okulların kapatılarak, çok yaygın olmayan uzaktan eğitim faaliyetlerine geçilmek zorunda kalınması ve bunun getirilerinin (Aral ve Kadan, 2021; Brom vd., 2020; Burke ve Dempsey, 2020; Çaykuş ve Mutlu- Çaykuş, 2020; Hughes, 2020; Turan ve Erkan- Yazıcı, 2021); sağlık sisteminde, COVID-19 pandemisine kadar yaşanan mevcut sağlık sistemi problemlerine hastalığın eklenmesinin (Boyacı, 2020), araştırmacıların yaptıkları araştırmaların amaçlarını açıkladığı düşünülmektedir.

Araştırmada ulaşılan ikinci bulgu, yapılan araştırmaların ulaştıkları sonuçlardır. Elde edilen bulguların dağılımı Şekil 2’de sunulmuştur.

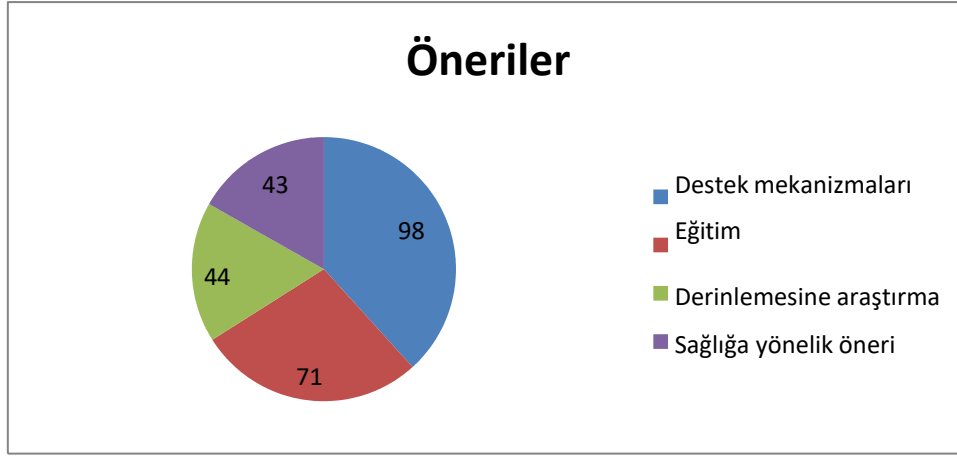
Şekil 2: Araştırmalarda Ulaşılan Sonuçlar

Şekil 2’de araştırmada ulaşılan sonuçların dağılımı görülmektedir. Ulaşılan en fazla sonuç COVID-19 pandemisinin çocuklar üzerinde istenmeyen sonuçlara yol açması (n=128) olmuştur. Bu kategori altında ise en

fazla oran, çocuklarda duygusal sorunlar (n=20) görülmesi olmuş, bu oranı sırasıyla çocuklarda kaygı ve endişenin artması (n=19), çocuklarda davranışsal problemler (n=18), gelişim alanlarına olumsuz etki (n=14), teknolojiye yönelik ilgi ve ekran süresinin artması (n=11), sosyal izolasyon (n=10), çocukların gün içinde rutinlerinde değişimlerin olması (n=9), yeme düzenlerinin etkilenmesi (n=7), akademik başarıda düşme (n=7), hareketlilikte azalma (n=6), COVID-19 a yönelik olumsuz düşünceler (n=5), obezite riski (n=2) ve ruh sağlığına yönelik çalışmaların yetersiz olması (n=1) izlemiştir. Yapılan araştırmalardan en fazla oranda ulaşılan ikinci sonuç, COVID-19 pandemisinin aile üzerindeki etkisi (n=64) olmuş, bu oranı sırasıyla COVID-19 pandemisinde eğitim (n=33), COVID-19 pandemisi ve fizyolojik sağlık (n=28) kategorileri izlemiştir. COVID-19 pandemisinin aile üzerindeki etkisi kategorisinde en fazla oranda kaygı düzeyinin yüksek olması (n=13) gelirken, bu oranı sırasıyla aile içi şiddetin yükselmesi (n=11), ailede duygusal problemler (n=9), ailede psikolojik problemler (n=6), aile bireylerinde davranışsal problemler (n=5), anne-çocuk iletişiminin artması (n=5), ekonomik zorlanma (n=4), ebeveyn sorumluluğunda artma (n=3), ailede sosyal destek azlığı (n=2), ailenin süreci yönetememesi (n=2), pandeminin kriz olarak algılanması (n=2) ve istismar olgularında artış (n=1) izlemiştir. COVID-19 pandemisinde eğitim kategorisinde en fazla oranda uzaktan eğitimde alt yapı sorunları (n=7) ve mevcut uygulamaların yetersizliği (n=7) sonucuna ulaşılırken, bu oranı sırasıyla hibrit eğitimin önemi (n=4), özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyacının karşılanamaması (n=4), okulların kapalı olmasının risk olması (n=3), yaş gruplarına göre okulların açılması (n=3), okulda pandemi kurallarına uygun olarak hareket edilmesi (n=3), geliştirilen ölçme aracının geçerli olması (n=1) ve uzaktan eğitimin en iyi çözüm olması (n=1) izlemiştir. COVID-19 pandemisinde fizyolojik sağlık kategorisinde ise en fazla oranda risk altındaki bireylerin daha fazla enfeksiyona maruz kalması (n=7) ve çocukların bulaştırma oranlarının az olması, daha hafif geçirmeleri (n=7) sonucu gelirken, bu oranları sırasıyla erişkin ve çocuklarda farkındalığın yeterli olmaması (n=3), sağlık hizmetlerine erişememe (n=3), evdeki temasın risk olması (n=1), aşılanma oranının düşük olması (n=1), ameliyatların riskli olması (n=1), psikolojik ilaçlarla COVID-19 ilaçları arasında etkileşim (n=1) ve emzirmenin devam ettirilmesinin önemi (n=1) sonuçları izlemiştir. Araştırmada elde edilen sonuçları çocukların gelişim alanlarındaki olgunlaşmamışlıkla açıklamanın mümkün olduğu düşünülmektedir. Çocuklar yeni doğan döneminden, ergenlik dönemine kadar gelişimlerine devam eden ve her dönemde farklı gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçları olan bireylerdir. Ancak çocuklar hangi gelişim döneminde olurlarsa olsunlar en temel özellikleri gelişimlerinde yaşanan olgunlaşmamışlıktır. Bu olgunlaşmamışlık sonucunda olayları doğru değerlendirememekte, doğru yorumlayamamaktadır (Aral vd., 2020). Üstelik okulların kapanması, karantina uygulamaları, bilinmezlik, ebeveynlerin endişeli tavır ve hareketleri, akademik olarak eğitime istedikleri şekilde ulaşamamaları, akranlarından uzak olmak, can sıkıntılarını gidermek için kullanılan teknolojik araçlar çocukların üzerinde istenmeyen sonuçlara yol açmıştır (Akoğlu ve Karaaslan, 2020; Alon vd., 2020; Aral vd., 2021; Aral ve Kadan, 2021; Bradbury- Jones ve Isham, 2020; Pınar, 2021; Sing vd., 2020; Tarkoçin vd., 2020; Tuzcuoğlu vd., 2021). Aileler ise bir taraftan evde bulunma, uzaktan esnek çalışmaya uyum sağlayarak, yeni bir düzen oluşturmaya çalışırken, diğer yandan çocukların sorumluluklarını, akademik başarılarını üstlenmek durumunda kalmışlar, bunun sonucunda da olumlu (Demir- Öztürk vd., 2020) ya da olumsuz sonuçlar (Aral ve Kadan, 2021; Cluver vd., 2020; Russell vd., 2020) ortaya çıkmıştır. Eğitim her toplumda önemli olan ve yarınları şekillendirecek önemli bir güçtür (Toker- Gökçe, 2008). Eğitimin başarılı olabilmesi ise öğrenenlere ulaşmasıyla söz konusu olmaktadır. Oysa hazırlıksız geçilen uzaktan eğitim faaliyetlerinde başarılı olunamadığı, bunun da sonuçlara yansıdığı düşünülmektedir. Araştırmada daha az oranda

olsa da sağlığa yönelik sonuçlarda çocukların da erişkinlerle benzer hastalanma oranları, toplumsal farkındalığın önemli olduğu sonuçları dikkati çekmektedir. Bu durumu ise küresel bir salgın olduğu kadar, halk sağlığını doğrudan ilgilendiren hastalıklara yönelik bilgi kirliliğinin önlenmesi ve doğru bilgilere ulaşılması açısından yapılan dünyadaki örneklerle açıklamak mümkündür. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (2020) hastalığa yönelik tüm devletlere yaptığı çağrıda gereken önlemlerin yanında halkın bilgilendirilmesinin de pandemi ile savaşta önemli olduğunun altını çizmiştir ki bu durumun da araştırma sonuçlarına yansıtıldığı düşünülmektedir.

Araştırmada ulaşılan son bulgu ise incelenen araştırmaların sundukları önerilerdir. Önerilere yönelik dağılımlar Şekil 3’de sunulmuştur.

Şekil 3: Araştırmalarda Sunulan Öneriler

Şekil 3’de araştırmada sunulan önerilerin dağılımı görülmektedir. Araştırmada en fazla oranda destek mekanizmaları (n=98) önerilirken, bu oranı sırasıyla eğitim (n=71), derinlemesine araştırma (n=44) ve sağlığa yönelik öneriler (n=43) izlemiştir. Destek mekanizmaları kategorisinde en fazla oranda çocuk ve ailelere sosyal destek sağlanması (n=35) önerisine yer verilmiş, bu öneriyi sırasıyla psikososyal destek (n=33) ve bireysel destek (n=30) önerileri izlemiştir. Eğitim kategorisinde en fazla oranda önerilen ailelere yönelik eğitimlerin verilmesi (n=25) önerisi olmuş, bu öneriyi sırasıyla uzaktan eğitime yönelik dinamik çözümler (n=12), teknoloji eğitimi (n=11), alt yapı çalışmaları (n=7), müfredat yenilemesi (n=7), okula uyum çalışmalarının yapılması (n=5), hibrit eğitim (n=4) önerileri izlemiştir. Derinlemesine araştırma kategorisinde en fazla oranda farklı yöntem (n=24) önerisi yer almış, bu öneriyi farklı örneklem (n=20) izlemiştir. Son olarak sağlık kategorisinde ise en fazla oranda koruyucu sağlık hizmetlerine yönelik (n=32) öneride bulunulmuş, bu oranı sağlık sisteminde COVID-19 un dikkate alınması (n=6) ve günlük rutinlerin devamı önerileri (n=1) izlemiştir. Araştırmacıların önerilerini, özellikle son aylarda yapılan tüm önlemlere rağmen bir türlü durdurulamayan pandemi gidişatıyla açıklamak mümkündür. Özellikle aşının bulunmasıyla çok yol kat edilmiş olsa da, halen ölümlerin devam ettiği de ortadadır. Bu durum ise insanların tükenmişliğe girmesine neden olmaktadır. Tükenmişlik sonucunda istenmeyen durumların oluşmaması için destek mekanizmalarının işlevsel olarak sisteme girmesi bir zorunluluktur (Özbezek vd., 2021). Bunun yanında eğitim toplumdaki tüm bireylere ulaştığı anda toplumsal kalkınma sağlanabilecektir. Ancak pandemi döneminde yaşanan eğitimle ilgili sorunların çözümü için başta ailelere verilecek eğitimin yanında, eğitimin yeniden yapılandırılmasının önemli olduğu (Bozkurt, 2020), bunun da önerilere yansıtıldığı düşünülmektedir. Tüm bunlara ek olarak hastalığın henüz bitmediği bu dönemde koruyucu sağlık hizmetlerinin de bir an önce devreye

alınması yaşanan büyük vaka sayılarını azaltabilecektir (Varol ve Tokuç, 2020). Son olarak yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun derleme olduğu, nicel ve nitel yöntemlerle yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olduğu saptanmıştır. Bu kapsamda araştırmacılar tarafından önerilen derinlemesine araştırmanın küresel salgınla mücadelede daha net kararlar almak için gerekli olduğu (TÜBA, 2020) ve bunun da sonuca yansıdığı düşünülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

COVID-19 pandemisinde çocuk ve ailelere yönelik yapılan araştırmaların bir arada ele alınarak incelenmesinin amaçlandığı araştırmada, araştırmacıların en fazla oranda amaçladıkları, COVID-19 pandemisinin aile ve çocuk üzerindeki etkilerinin belirlenmesi olduğu, ulaşılan en fazla sonucun COVID-19 pandemisinin çocuk ve ailelerinin üzerinde olumsuz sonuçlarının olduğu ve destek mekanizmalarının çocuk ve aileye yönelik yapılandırılması önerilerinin olduğu saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayanarak:

- Çocuk ve aileler başta olmak üzere toplumdaki tüm bireyler için işlevsel destek mekanizmalarının geliştirilmesi
- Ailelere yönelik eğitimlerin çevrim içi uygulanması
- Eğitimde çocukların düzeylerinin belirlenerek, pandemi döneminin olumsuzluklarını ortadan kaldırılmasına yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi ve uygulanması
- Pandeminin etkilerini ortadan kaldırmada meslek profesyonellerinin bir arada çalışması
- Koruyucu sağlık hizmetlerinin her alana indirilmesi
- Farklı örneklem ve farklı desenlerle araştırmaların planlanması ve uygulanması önerilebilir.

Kaynakça

- Alon, T.M., Doepke, M., Olmstead- Rumsey, J. ve Tertilt, M. (2020). The impact of covid-19 on gender equality. *National Bureau of Economic Research*, https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26947/w26947.pdf.
- Aral, N. ve Kadan, G. (2018). Sosyal gelişim. N. Aral ve Z.F. Temel (Eds.). *Çocuk gelişimi*. İçinde (s. 236-262). Ankara: Hedef Yayınları.
- Aral, N. ve Kadan, G. (2021). Pandemi sürecinde okul öncesi öğretmenlerinin yaşadıkları problemlerin incelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 99-114.
- Boyacı, İ. (2020). Türkiye sağlık sisteminin dönüşümü (2003-13): Covid-19 pandemisi ile mücadele sürecinde sağlık reformlarına yeniden bakış. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19(37), 59-80.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirus (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Bradbury- Jones, C. ve Isham, L. (2020). The pandemic paradox: The consequences of covid-19 on domestic violence. *Journal of Clinical Nursing*, 29(13-14), 2047-2049.
- Brom, C., Lukovsky, J., Gregor, D., Hannemann, T., Strakova, J. ve Svoricek, R. (2020). Mandatory home education during the COVID-19 lockdown in the Czech Republic: A rapid survey of 1st- 9th grades' parents. *Researchgate*, <https://www.researchgate.net/publication/340738244>.
- Burke, J. ve Dempsey, M. (2020). Covid-19 practice in primary schools in Ireland report. <https://www.researchgate.net/publication/340444601>. 26.04.2020.
- Ceylan, R. (2017). Fiziksel gelişim. N. Aral ve T. Duman (Eds.). *Eğitim psikolojisi*. İçinde (s. 56-73). Ankara: Pegem Akademi.
- Cluver, L., Lachman- McLaren, J., Wessels, I. ve Bachman, G. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Corresponding*. DOI:10.1016/50140-6736.
- Creswell, J.W. (2017). *Araştırma deseni: Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. S.B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çaykuş, E.T. ve Mutlu- Çaykuş, T. (2020). Ways to promote children' resiliency to the COVID-19: Pandemic suggestions for families, teachers and mental health specialists. *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 7(5), 95-113.
- Deltoid (2020). Küresel COVID 19 salgınının Türkiye'de farklı kategorilere etkileri. <https://www2deleoite.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/cunsulting/kuresel-covid-19-salgininin-turkiyede-farkli-kategorilere-etkileri.pdf>. 25.04.2020.
- Duyan, V. (2018). Ailede kriz yönetimi. K. Tepeli ve E. Durualp (Eds.). *Aile yaşam döngüsü*. İçinde (s. 232-260). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Dünya Sağlık Örgütü (2020). <https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/mental-health-considerations.pdf>. 10.12.2020.
- Fazlıoğlu, Y. (2017). Sosyal gelişim. N. Aral ve T. Duman (Eds.). *Eğitim psikolojisi*. İçinde (s. 154-176). Ankara: Pegem Akademi.
- Ghosh, R., Dubey, M.J., Chatterjee, S. ve Dubey, S. (2020). Impact of COVID-19 on children: Special focus on the psychosocial aspect. *Minerva Peditr*, 72(3), 226-235.

- Hughes, C.(2020). Some implications of COVID-19 or remote learning and the future of schooling current and critical issues in curriculum. *Learning and Assessment*, 36, 3-17.
- Lee, J. (2020). Mental health effects of school closures during COVID-19. *The Lancet Child & Adolescence Health*, 4(5), 397-404.
- Markowska- Manista, U. ve Zakrzewska- Oledzka, D. (2020). Family with children in times of pandemic- what, where, how? Dilemmas of adult imposed prohibitions and orders. M. Baranowski, A. Jarynowski, M. Wojta- Kempa ve M. Pronckowlak- Sochansko (Eds.). *Society register*, 4(3). İçinde (s. 89-111). Poland: Fullbright.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. (2nd Edition). Sage, Thousand Oaks: CA.
- Noviyanti, P. ve Arianto, D. (2020). Social media analysis: Utilization of social media data for research on COVID-19. *Researchgate*. <https://www.researchgate.net/publication/340511574>.
- Oosterhoff, B. ve Palmer, C.A. (2020). Attitudes and psychological factors associated with news monitoring, social distancing, disinfecting and hoarding behaviors among US adolescents during the coronavirus disease 2019 pandemic. *JAMA Pediatr*, 174(12), 1184-1190.
- Öngören, S. ve Yılmaz, E. (2018). Rastlantısal krizler. K. Tepeli ve E. Durualp (Eds.). *Aile yaşam döngüsü*. İçinde (s. 288-328). Ankara: Hedef Yayınları.
- Özbezek, B.D., Paksoy, H.H. ve Çopuroğlu, F. (2021). Covid-19 pandemi döneminde sağlık çalışanlarının sosyal destek algılarının tükenmişlik düzeyine etkisi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 11413-434.
- Özer, D. (2017). Motor gelişim. N. Aral ve T. Duman (Eds.). *Eğitim psikolojisi*. İçinde (s. 76-102). Ankara: Pegem Akademi.
- Pisano, L., Galimi, D. ve Cerneglia, L. (2020). A qualitative report on exploratory data on the possible emotional/behavioral correlates of COVID-19 lockdown in 4-10 years children in Italy. *Researchgate*, <https://www.researchgate.net/publication/340620013>.
- Qiu, J., Shen, B., Zhao, M., Wang, Z, Xie, B. ve Yu, Y. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry*, 331-333.
- Russell, M.V., Russell, S.J., Croker, H., Packer, J., Ward, J., Stansfield, C., Mytton, O., Bonell, C. ve Booy, R. (2020). School closure and management practices during coronavirus outbreaks including COVID-19: A rapid systematic review. *Lancet Child Adolescence Health*, 4, 397-404.
- Sağlam, M. (2017). Aile içi iletişim. N. Aral (Ed.). *Çocuk ve iletişim*. İçinde (s. 308-324). Ankara: Vize Yayınları.
- Sing, S., Roy, D., Sinha, K., Parveen, S., Sharma, G. ve Joshi, G. (2020). Impact of covid-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: A narrative review with recommendations. *Psychiatry Research*, 239, 1-10.
- Toker- Gökçe, A. (2008). Küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim. *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-12.
- Turan, İ. ve Erkan- Yazıcı, Y. (2021). İlköğretim yapılarının pandemi ve post pandemi süresince kullanımına yönelik tasarım önerileri. *Journal of Interior Design and Academy*, 1(1), 14-33.
- TÜBA(2020). Covid-19: Pandemi değerlendirme raporu. www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/covid-19%20Raporu-Final%2Bpdf. 2.09.2021.
- URL,1: <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/>. 26.04.2020.
- URL,2: <https://www.psikiyatri.org.tr/TPD.Data/Uploads/files/KarantinaCOVID.pdf>. 25.04.2020

- Wagner, K.D. (2020). Addressing the experience of children and adolescents during the COVID-19 pandemic. *Journal Clin. Psychiatry*, 8(3), 20ed13394.
- Varol, G. ve Tokuç, B. (2020). Halk sağlığı boyutuyla Türkiye’de COVID-19 pandemisinin değerlendirilmesi. *NKMJ Namık Kemal Tıp Dergisi*, 8(3), 579-594.
- Yenilmez, Ç. (2012). *Aile yapısı ve ilişkileri*. Eskişehir: Açıköğretim Yayınları.
- Yıldız- Bıçakçı, M. ve Aral, N. (2017). Dil gelişimi. N. Aral ve T. Duman (Eds.). *Eğitim psikolojisi*. İçinde (s. 132-150). Ankara: Pegem Akademi.

İncelenen Yayınlar

- Abukan, B. Yıldırım, F. ve Öztürk, H. (2020). Covid-19 salgınında çocuk olmak: Gelişim dönemlerine göre sosyal hizmet gereksinimleri ve öneriler. *Turkish Studies*, 15(6), 1-14.
- Akbayrak, K., Vural, G. ve Açar, M. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin koronavirus pandemisi döneminde uzaktan eğitime ilişkin deneyim ve görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 471-499.
- Akın, F. ve Aslan, N. (2021). COVID-19 pandemisinde okul öncesi dönemdeki öğrencilerin uzaktan eğitimi: Bir eylem araştırması. *Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi*, 21), 8-17.
- Akoğlu, G. ve Karaaslan, B.T. (2020). COVID-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki psikososyal etkileri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-103.
- Altın, G. (2020). COVID-19 pandemisi bağlamında kadına karşı şiddete ilişkin bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 211-225.
- Aşkın, R., Bozkurt, Y. ve Zeybek, Z. (2020). COVID-19 pandemisi: Psikolojik etkileri ve terapötik müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 304-318.
- Aral, N., Aysu, B. ve Kadan, G. (2020). COVID-19 sürecinde çocuklar: Gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 360-379.
- Aral, N., Fındık, E., Öz, S., Kurtoğlu- Karataş, B., Güneş, L.C. ve Kadan, G. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde okul öncesi dönemde uzaktan eğitim: Deneysel bir çalışma. *Turkish Studies Education*, 16(2), 1105-1124.
- Arı- Arat, C. ve Gülay-Ogelman, H. (2021). Küçük çocukların COVID-19 sürecinde teknolojik araç kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 15-32.
- Arslan- Dikme, Ş. ve Gültekin, B.K. (2021). Covid-19 pandemi sürecinin evden çalışan ebeveynler ve çocuklarına etkileri. *Eğitim ve Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-48.
- Atalan-Ergin, D. (2021). COVID-19 uzaktan eğitimde ana-baba aracılık stratejileri ve akademik başarı. *VIII th. International Eurasian Educational Research Congress*, 7-10 July, Turkey, Aksaray.
- Avan, H., Koç, E.T. ve Vural, B. (2021). Çocukları salgın sürecinde okula devam eden ebeveynlerin kaygı düzeylerinin belirlenmesi: 6-12 yaş örneği. *J. Health Pro. Res.* 3(2), 65-74.
- Ayakdaş- Dağlı, D., Büyükbayram, A. ve Baysan- Arabacı, L. (2020). COVID-19 tanısı olan hasta ve ailesine psikososyal yaklaşım. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 191-195.
- Aydın, R., Kızılkaya, T., Hancıoğlu- Aytaç, S. ve Taşlar, N. (2020). COVID-19 pandemisinde gebelik, doğum ve doğum sonu dönemde kadınların sosyal destek gereksinimi ve ebeklik yaklaşımları. *Turkish Studies*, 15(4), 679-690.
- Ayhan- İzmirli, L. (2021). Milletler arası çocuk kaçırmanın hukuki yönlerine dair Lahey Sözleşmesinin 13/1-B maddesi bağlamında COVID-19 pandemisinin çocuğun mutad meskenine iadesine etkisi. *YHBD*, 6(2), 469-512.
- Baki, S. ve Piyal, B. (2020). Covid-19 pandemisi ve benzeri olağanüstü durumlarda sağlık çalışanları açısından iş-aile çatışması. *Sağlık ve Toplum, Özel Sayı*, 119-123.
- Baltacı, Ö., Akbulut, Ö.F. ve Yılmaz, E. (2021). Problemler internet kullanımında güncel bir risk faktörü: COVID-19 pandemisi. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*, 31), 97-121.
- Bayındır, N. (2021). İlkokul öğrencilerinin ev içi rollerine ilişkin beklentiler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 127-140.
- Bosnalı, O. ve Tander, B. (2020). COVID-19 pandemisi ve çocuk cerrahisi. *Çocuk Cerrahi Dergisi*, 34(1), 1-8.
- Bulgurcuoğlu, S.E. ve Kelebek- Küçükarslan, G. (2021). Covid-19 pandemisinde (yeniden) inşa edilen mekanda kadına yönelik ev içi şiddeti anlamak. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(1), 71-83.
- Bulucu- Büyüksoy, G.D., Özdiş, K. ve Çatıker, A. (2021). COVID-19 pandemisinde 6-12 yaş arası çocuklarda karşılanmamış sağlık hizmeti gereksinimleri. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 3(1), 4-17.

- Bülbül, B. ve Hacımustafaoğlu, M. (2020). COVID-19 epidemiyolojisinde okulların açılmasının etkisi. *J. Pediatr Inf.* 14(4), 257-260.
- Çağlar, M. ve Yeşiltepe- Oskay, Ü. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde gebelik ve doğum yöntemi. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 2(2), 99-104.
- Çalışkan, Y. (2020). COVID-19 pandemisi ve karantina sürecinde çocuk ruh sağlığı. *Medical Research Report*, 3(1), 149-154.
- Çelik, Ş. ve Çok, E. (2021). COVID-19 pandemi sürecinin aile üzerine etkisi. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 6(11), 43-49.
- Çiftçi, M. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde çocuklar: Derleme. *Medical Research Reports*, 3(1), 140-148.
- Daşçı- Sönmez, E. ve Cemaloğlu, N. (2021). Okullaşma sürecinde uzaktan evde eğitime geçiş. *İnsan& İnsan*, 8(27), 63-82.
- Demir, A. ve Çifci, F. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde egzersizin lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerine etkisinin incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(3), 169-179.
- Demir- Öztürk, E., Kuru, G. ve Demir-Yıldız, C. (2020). COVID-19 pandemi günlerinde anneler ne düşünür, çocuklar ne ister? Anne ve çocuklarının pandemi algısı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 204-220.
- Demir, R. ve Taşpınar, A. (2021). Koronavirus pandemisinin kadının yaşamına ve sağlığına yansımaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(4), 779-789.
- Dilber, F. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgını ve aile iletişimi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(33), 1203-1218.
- Doğan, B.K. ve Pekasıl, A.N. (2020). COVID-19 pandemisi bağlamında evsizler mevsimlik tarım işçileri, şartlı mülteci ve geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin soruları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 275-292.
- Döğter, S.S. ve Kılınç, F.E. (2021). Okul öncesi dönemde çocukların covid-19 pandemisinde ev karantinası yaşamları. *Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 14-24.
- Duygulu, S. ve Hepkan, Z. (2021). Teknolojik bağımlılık mı, teknolojik yeterlilik mi? Covid-19 pandemisine bağlı olarak ortaya artan ekran süresi bağlamında aile ve öğretmenlerin gençlerin teknoloji kullanımına dönük yaklaşımlarının incelenmesi. *Communication and Technology Congress*, April 12th-14th, 2021, Turkey, Istanbul.
- Erçetin, Ş.Ş., Potaş, N., Açıkalin, Ş.N., Koçtürk, N. ve Abal, S. (2021). Effects of COVID-19 on gifted students' quality of life (QOL-GSS): Scale development and application. *Sakarya University of Journal of Education*, 11(1), 28-50.
- Erdoğan, F.F. (2020). COVID-19 ve çocuk nörolojisi. D. Uludüz ve A. Özge (Eds.). *Nörolojik bilimler ve COVID-19*. İçinde (s. 61-64). Ankara: Türkiye Klinikleri.
- Erol, R. (2020). COVID-19 enfeksiyonunun çocuklar üzerindeki psikososyal etkileri. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1, 109-114.
- Erol, M. ve Erol, A. (2020). Koronavirüs pandemisi sürecinde ebeveynleri gözünden ilkökul öğrencileri. *Milli Eğitim*, 49(1), 529-551.
- Esmeray, O., Öner, C., Çetin, H. ve Şimşek, E.E. (2021). Bir eğitim aile sağlığı merkezinin COVID-19 pandemi deneyiminin incelenmesi. *Acta Medica Nicomedia*, 4(2), 52-63.
- Gökcalp- Yılmaz, G. (2021). Covid-19 pandemisinde eşitsizliklerin yeniden üretilmesi bağlamında akademisyen anne olmak. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 18(72), 60-93.
- Göker, M.E. ve Turan, Ş. (2020). COVID_19 pandemi sürecinde problemlili teknoloji kullanımı. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 5(COVID-19 Özel Sayısı), 108-114.
- Göl- Güven, M., Şeker, V., Erbil, F., Özgünlü, M., Alvin, G. ve Uzunkök, B. (2020). Covid-19 pandemisinin aile yaşantısına yansımaları (Covid-19 aile) rapor-2. <https://mg1wsimg.com/blooby/90/7cc36312-26f1-4303-a5b4-od1598c91023/covid-19%20Aile%20Rapor%202%20-001.pdf>.
- Görgülü- Arı, A. ve Arslan, K. (2020). Ortaokul öğrencilerinin Covid- 19 a yönelik metaforik algıları. *Turkish Studies*, 15(6), 503-524.
- Görmüş, K. ve Arslan, S. (2020). Sosyal hizmet perspektifinden Covid-19 salgını sürecinde aile içi şiddet olgusuna dair genel değerlendirme. A. Özdemir (Ed.). *Sosyal hizmet*. İçinde (s. 9-22). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Günay, T. (2020). COVID-19 pandemisinde okulların yeniden açılmasına yönelik görüşler. Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi (Eds.). *Pandemide okul sağlığına ilişkin uzman görüşleri*. İçinde (s. 49-54). Ankara: TTB.
- Güney, S.A. ve Bağ, Ö. (2021). Ülkemizde COVID-19 pandemisi nedeniyle uygulanan karantina süreçlerinin başlangıç döneminde çocukluk çağı cinsel istismarına ait özellikler. *Turk J. Child Adolesc. Ment. Health*, 28(1), 27-34.
- Güngör, V. ve Aşkın, D. (2021). Afet ve aile içi ilişkiler: Covid-19 pandemisinin aile içi tartışma ve şiddet üzerindeki etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 46-55.

- Hacımustafaoğlu, M. (2020). COVID-19 and re-opening of schools: Opinions with scientific evidenceç *Türk Pediatri Arşivi*, 55(4), 337-344.
- Haykır, N. (2020). Emzirme ve COVID-19 pandemisi. *South Clin. Ist. Euras.*, 31 (Özel Sayı), 74-77.
- İşik, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-9.
- İnci- Kuzu, Ç. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde uygulanan ilkökul uzaktan eğitim programı (EBA TV) ile ilgili veli görüşleri. *Milli Eğitim*, 49(1), 505-527.
- Kaba, Ö. ve Somer, A. (2020). Pediatrik popülasyonda COVID-19 pandemisi. *Çocuk Dergisi*, 20(2), 66-71.
- Kaplan, V., Kürümlüoğlu, R. ve Bütün, B. (2021). COVID-19 pandemisine bağlı karantina sürecinin ergenlerin gelecek beklentileri ve anksiyete düzeylerine etkisi. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 4(7), 12-23.
- Kara, Y. (2020). Pandemi sürecindeki öğrenci deneyimleri: Bakırköy ilçesi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(7), 165-176.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisinin toplumsal etkileri, değişim ve güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 3-15.
- Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinin LGS ve YKS sınavına hazırlık sürecinde olan çocuk ve ergenlerin psikolojilerine yansımalarının incelenmesi. B. Gençdoğan (Ed.). *Pandemi döneminde çocuk ve ergen psikolojisi*. İçinde (s. 54-74). Ankara Türkiye Klinikleri.
- Kardeş, H. ve Örnek, Z. (2020). COVID-19 pandemisine pediatrik yaklaşım. *Türkiye Diyabet ve Obezite Dergisi*, 2170-176.
- Koçak, Z. ve Harmancı, H. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ailede ruh sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 183-207.
- Korkmaz, N.H., Öztürk, İ.E., Rodoslu, C. ve Uğur, S. (2020). Ortaokul öğrencilerinin Covid-19 salgını sürecinde fiziksel aktivite düzeylerindeki değişikliklerin incelenmesi. (Bursa ili örneği). *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 22(4), 101-115.
- Kuş, Z., Mert, H. ve Boyraz, F. (2021). COVID-19 salgını süresince eğitimde fırsat eşitsizliği: Kırsal kesimdeki öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 11(2), 470-493.
- Küçük- Biçer, B. ve İlhan, M.N. (2020). COVID-19 un çocukların sağlığı üzerine etkisi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi, Özel Sayı*, 103-111.
- Küçükşen, K. (2020). COVID-19 günlerinde “ev halleri” nin karikatürlere yansımaları göstergebilimsel bir analiz. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(6), 38-57.
- Lotfi, S., Özkan, A.O. ve Oğuz, N. (2021). Özel gereksinimli çocuklara sahip annelerin Covid-19 salgını süresince yaşadığı sorunlarla başa çıkma tutumlarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 787-803.
- Merter, T. ve Sözeri, B. (2021). Reflections of COVID-19 infection in children. *Jour. Umraniye Pediatr*, 1(1), 1-5.
- Ovalı, F. (2020). Yeni doğanlarda COVID-19 enfeksiyonları. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1), 23-35.
- Öcak, Z. (2020). COVID-19 pandemisinde okul sağlığına yaklaşım: Almanya örneği. Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi (Eds.). *Pandemide okul sağlığına ilişkin uzman görüşleri*. İçinde (s. 36-49). Ankara: TTB.
- Özer- Özlü, N.G. ve Vural, F. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde çocuk cerrahisinde uygulamalar. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23(2), 343-349.
- Öztürk, Y., Özyurt, G., Görmez, V., Aslankaya, Z.D., Baykara, H.B., Ekinci, Ö., Kaya, İ., Adak, İ., Esin, İ.E., Turan, S., Sarı, M., Göl-Özcan, G., Ermiş, Ç., Ekinci, N., Doğan, Ö.İ., Tiryaki, İ., Kitapçioğlu, S., Tufan, A.E., İnal, N. ve Pekcanlar- Akay, A. (2020). COVID-19 salgının çocukların yeme düzeni ve ebeveynlerin kaygı düzeyi üzerindeki etkileri: Çok merkezli bir çalışma. *Turk Journal Child Adolescence Mental Health*, 28(1), 14-18.
- Öztürk, M.S., Yılmaz, N., Demir- Erbil, D. ve Hazar, O. (2020). COVID-19 pandemi döneminde hane halkındaki çatışma ve birlik beraberlik durumunun incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(4), 295-314.
- Özyürek, A. ve Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
- Pars, H. (2020). COVID-19 pandemisinde çocuklar ve pediatri hemşiresinin rolleri. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7(Özel Sayı), 66-75.
- Pınar, Y. (2021). Pandemi sürecinde sosyalizasyonun çocuklar üzerindeki olası etkileri: Bir model önerisi. *Nesne*, 9(20), 379-395.
- Sakarya, S. (2020). COVID-19 pandemisi sürerken okulların yeniden açılması: Olası riskler ve güvenli açılma için öneriler. Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi (Eds.). *Pandemide okul sağlığına ilişkin uzman görüşleri*. İçinde (s. 9-29). Ankara: TTB.
- Sardohan- Yıldırım, A.E. ve Bozak, B. (2021). COVID-19 sürecinde çoklu yetersizliği olan çocukların ailelerine sunulan destekler: Bir durum çalışması. *Yaşadıkça Eğitim*, 35(1), 154-172.
- Sarı, T. ve Nayır, F. (2020). Pandemi dönemi eğitim: Sorunlar ve fırsatlar. *Turkish Studies*, 15(4), 959-975.

- Sarman, A., Tuncay, S. ve Sarman, E. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde medyanın 3-18 yaş arasındaki çocuklar üzerindeki olumsuz psikolojik etkisinin önlenmesi. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(Özel Sayı), 69-75.
- Savi- Çakar, F. ve Uzun, K. (2021). COVID-19 pandemi sürecinin ergenlerin ve ebeveynlerin yaşamına yansımaları: Ebeveyn bakış açısından bir değerlendirme. *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities* 6(12), 161-189.
- Serhatlıoğlu, S. ve Göncü, N. (2020). COVID-19 ve aile planlaması hizmetlerine yansımaları. *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 184-191.
- Sezgin, S. ve Fırat, M. (2020). Covid-19 pandemisinde uzaktan eğitime geçiş ve dijital uçurum tehlikesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 37-54.
- Sönmez, B. (2020). Çocuklarda Covid-19 enfeksiyonu. *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, 12(3), 77-86.
- Sözen, N. (2020). COVID-19 sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları üzerine bir inceleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(12), 302-319.
- Şahbudak, B. ve İnal- Emiroğlu, N. (2020). Çocuk ve ergende COVID-19 salgını ve duygu durum bozukluğu birlikteliği. *Türk Journal Child Adolescence Mental Health*, 27(2), 59-63.
- Şahin, B., Hoşoğlu, E. ve Önal, B.S. (2020). Anxiety symptoms in healthcare workers and their children during the COVID-19 pandemic in Turkey. *NKMJ Namık Kemal Tıp Dergisi*, 8(3), 321-330.
- Şahin, E., Öz, A.O. ve Özdurak- Sıngın, R.H. (2020). Covid-19 pandemi sürecinin otizm spektrum bozukluğunda motor becerilere etkisi. *VIII th International Eurasian Educational Research Congress, 7-20 July, 2021, Turkey, Aksaray*.
- Şahin, B., Sultan- Önal, B. ve Hoşoğlu, E. (2021). COVID-19 geçirmiş sağlık çalışanlarının çocuklarında anksiyete düzeyleri ve uyku sorunları. *Türk Journal Child Adolescence Mental Health*, 28(1), 41-48.
- Şenol, F.B. ve Can-Yaşar, M. (2020). COVID-19 pandemisi sürecinde öğretmen ve ebeveyn gözünden “özel eğitim”. *Milli Eğitim*, 49(1), 439-458.
- Şentürk- Pılan, B., Özboran, B., Yüksel, G., Tortop, E., Çalışan, R., Yuluğ, B., Tokmak, H.S., Anılır, G., Köse, S., Erermiş, S., Yüncü, Z. ve Bildik, T. (2021). COVID-19 ve okul öncesi yaş grubu ruh sağlığı. *Ege Tıp Dergisi*, 60(2), 128-135.
- Şimşek, Z. (2020). Biyolojik afet olarak Covid-19 pandemisi özelinde mevsimlik tarım işgücü ve ailelerine yönelik temel sağlık hizmetlerinin sunumu. *Sağlık ve Toplum, Özel sayı*, 103-111
- Tar, E. ve Atık, D. (2020). Pandemi döneminde çocuklarda obezite riski. *Diyabet, Obezite ve Hipertansiyonda Hemşirelik Formu Dergisi*, 12(2), 37-41.
- Tarkoçin, S., Alagöz, N. ve Boğa, E. (2020). Investigation of behavioral changes and awareness levels of preschool children in pandemic process (COVID-19) by applying to mothers' opinions. *Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036.
- Telli, S.G. ve Altun, D. (2021). Coronavirus (Covid-19) pandemisi döneminde çevrim içi öğrenme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-107.
- Turan, H. ve Akkaynak, M. (2021). Covid-19 pandemisinde özel gereksinimli çocuklar ile çalışan öğretmenlerde sağlık anksiyetesinin tükenmişlik üzerindeki etkisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(2), 577-588.
- Tuzcuoğlu, N., Aydın, D. ve Balaban, S. (2021). Pandemi döneminde okul öncesi dönem çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunun anne görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Tümkan, F. ve Tümkan, Ş.(2020). Pandemi döneminde eğitime verilen zorunlu aranın ilkokullardaki eğitim açısından yarattığı değişimin etkilerinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(4), 1163-1184.
- Türkmen, H. ve Sürgüt, C. (2020). COVID-19 salgınında LGS na hazırlanan 8. Sınıf öğrencisi olmak. *TURAN-SAM: Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 13(50), 32.
- Ünal, I. (2020). COVID-19 pandemisinde eğitim düzenlemeleri/uyarlamaları için görüş ve değerlendirmeler. Türk Tabipler Birliği Merkez Konseyi (Eds.). *Pandemide okul sağlığına ilişkin uzman görüşleri*. İçinde (s. 29-36). Ankara: TTB.
- Ünal, E., Atık, D. ve Gözüyeşil, E. (2021). COVID-19 pandemisi ve kadınlar. *Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-8.
- Üstündağ, A. (2021). COVID-19 karantinasının çocukların günlük yaşamı ve alışkanlıkları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 14-22.
- Yanardağ, R., Özkan, Y. ve Yalçındağ, F.N. (2021). Kronik üveit hastalığı olan çocuğa sahip ebeveynlerin Covid-19 pandemi sürecine ilişkin deneyimleri. *TSHD Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 17, 38-58.
- Yektaş, Ç. (2020). Ergenlerde pandeminin ruhsal etkileri. E.S. Ercan, Ç. Yektaş, A. E. Tufan ve Ö. Bilaç (Eds.). *COVID-19 pandemisi ve çocuk ve ergen ruh sağlığı*. İçinde (s. 13-18). Ankara. Türkiye Klinikleri.
- Yersel, Ö.B., Akbaş, A. ve Durualp, E. (2021). Pandemi sürecinde özel gereksinimli çocukların günlük yaşam aktiviteleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 8(1), 126-145.

- Yıldız, S. ve Bektaş, F. (2021). COVID-19 salgının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.
- Yıldız, Y., Telatar, T.G., Baykal, M.H., Aykanat Yurtsever, B. ve Yıldız, İ.E. (2021). COVID-19 pandemisi döneminde aşı reddinin değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 200-205.
- Yılmaz, E. ve Aydın-Doğan, R. (2021). COVID-19 pandemisi nedeniyle yaşanan toplumsal izolasyonun aile içi kadına yönelik şiddet üzerindeki etkisi. *Unika Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 39-48.
- Zabcı, N. ve Karadeniz, G. (2021). Koronavirüs pandemisinde annenin ruhsal süreçlerinin çocuklarda görülen belirtilere yansımaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 13(1), 12-26.
- Zeybekoğlu- Akbaş, Ö. ve Dursun, C. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde özel alanına kamusal alanı sığdıran çalışan anneler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 7(5), 78-94.